

LENGYEL GÉZA: KOZMA LAJOSRÓL.



ozma Lajos művészetével alaposabban, szélesebben kellene foglalkozni s azt hiszem, lesz még erre alkalom; remélhetőleg ugyanitt, ahol most néhány szemelvényt kap az olvasó újabb iparművészeti munkáiból. Beszéljünk

egész őszintén: rajzai, különösen a modern költők kísérői gyanánt készültek, nem engedtek arra következtetni, hogy alig egy-két év múlva ennyire izmos, határozott, férfias, termékeny művésszé válik az, aki akkoriban nem volt kevésbé artisztikus, de tépelődő, kísérletező, pesszimista volt. Ma a megtestestült optimizmus. A rajzok azt árulták el, hogy alkotójuk nem nyer teljes kielégülést a maga műtérjében, talán fáj neki, a líra felé hajlónak, az architektúra közvetlen kapcsolata a reális élettel s szükségét érzi, hogy fantasztikus csipkeshövedű rajzokban közölje álmait és intuícióit, művészeti erőfeleslegét, mely nem tűrte, hogy az architektúra szigorú korlátai közé szorítsák. Nem az a fontos, milyen kvalitásbeli különbségek vannak a grafikus Kozma és az interiőr-építész között, hanem, hogy ez az utóbbi, ez a mostani valami egészen, meglepően más. Másik meglepetés: hogy a két művész között ő maga megtudja mutatni a kapcsolatot s az iparművészet új irányáról frott magyarázatában teljes öntudatossággal mutat rá a nagy változásra, amely vele történt, amikor a maga férfiúi erejét és nyugalmit megtalálta. Nagyon hasznos és igen sok részletet megvilágító útbaigazítás gyanánt szolgál az ilyen pregnáns önvallomás. Amellett bizonyos szimbólikus jelentőséget is látok benne. Kozma Lajos néhány évvel ezelőtt megjelent rajzkönyvéhez egyik megértője írt kísérősorokat „A szimbólumról”. Az a képzőművész, akinek rajzaiban annyi volt a líra, nem akart beszélni arról, ami hite szerint csak vonalakkal fejezhető ki; talán helytelennek is tartotta, hogy más megnyilatkozási módot is használjon, mint amire mesterségének eszközei képesítik. Ma bátran és nyugodtan foglalja írásba képzőművészeti elveit; nem félhet többé határsértéstől; amit csinál, az végleg építési, s amit ír, az megint külön megálló. Régebben attól félhetett, hogy a grafika lírikusa írásban megint csak lirizálni fog; ma egy erőteljesen kibontakozó drámaszerző beszél a színpadi elméletről, amelyet kitűnően ismer.

Elméletét legfeljebb azzal kell kiegészíteni, saját személyével kapcsolatosan, hogy

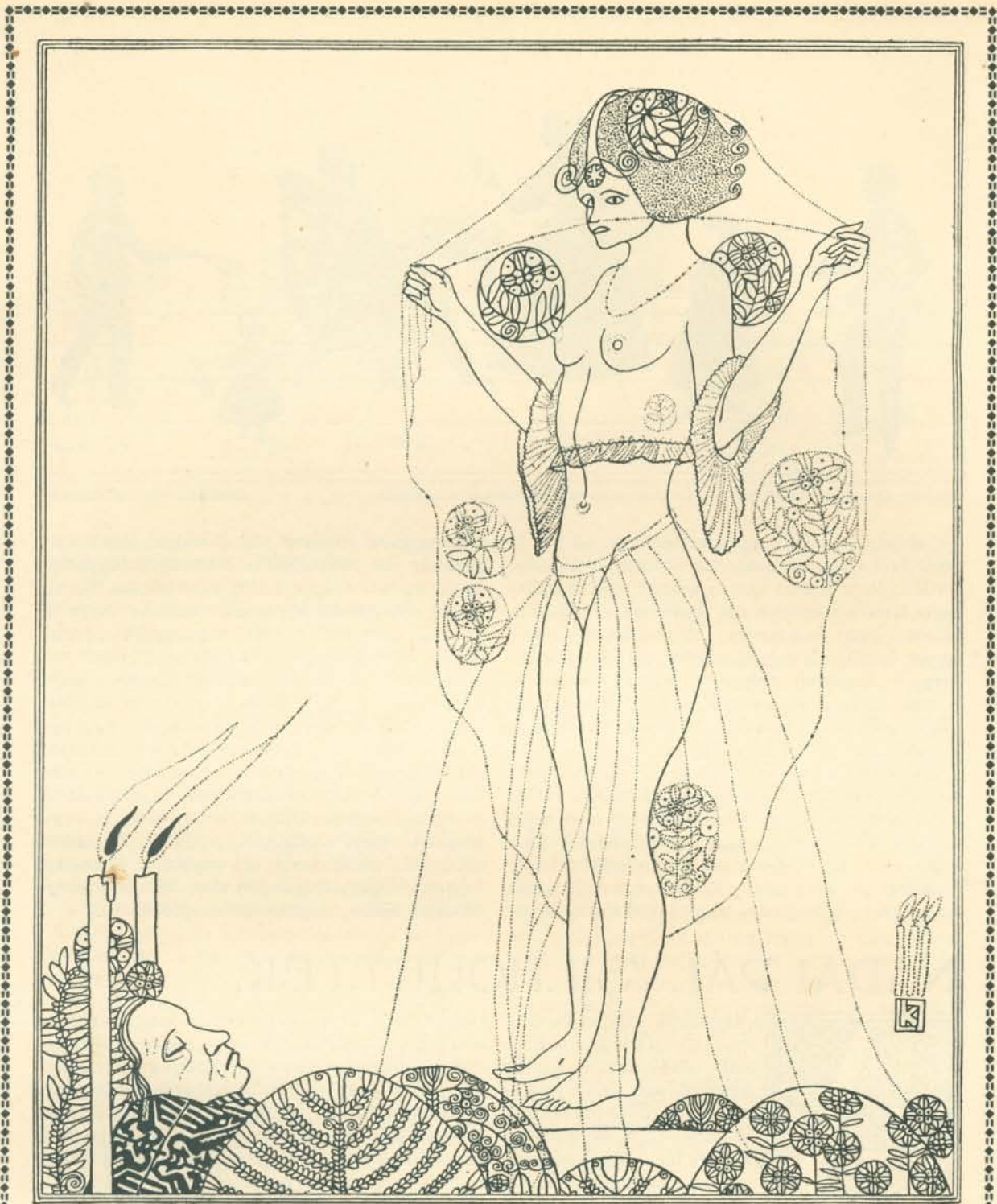
mostani művészi állapota minden valószínűség szerint egy reakció eredménye. A régi álmódózó végképp szakított a szobalevegővel s pompás izmai segítségével helyenként erőpróbákat is végez, melyeket nem fog mindig szükségeseknek tartani. S más tekintetben is észre lehet venni abban, ahogyan Kozma egy interiört megformál, bizonyos egészséges reakciót. Bútorai, interiőrjei összehatásukban egészen újak, egyéniek és modernek. Ha azonban azt kutatjuk, mi az, ami e berendezéseknek nagyobb nyugalmat ad, mint amennyit egyénien, történelmi stílusok béklyóitól szabadultan tervezett interiőröknél általában találni szoktunk, akkor, egyebek között, teljes építőművészi fegyverzete mellett bizonyos, ma még ritka merészséget találunk: ismert, bevett, megszokott formák tudatos felhasználását. Nem történelmi stílus-elemekre gondolunk, nem gyöngyosorokra, akantuszlevelekre, oszlopfeketre. Ha félreértéstől nem kellene tartanunk, úgy mondanók: bizonyos használati sablonok jelennek meg itt-ott, konvencionális formák, amelyeket az elmúlt forradalmi évtizedek iparművészete sok minden egyébbel egyült kizárt, elpusztított.

E helyen nem kell magyarázni a pusztítás okait. A múlt század hetvenes és nyolcvanas éveinek művészi képtelenségei soha el nem tűntek volna ama radikalizmus nélkül, mely mindenült és feltétlenül újat követelve, természetesen fölösleges kísérleteknek is utat nyitott. Amilyen érthető és hasznos volt az a forradalmi láz, mely nem elégedett meg a torz konvenciók kiirtásával, hanem szinte kétségbeesve vigyázott arra, hogy sem részlet, sem általános koncepció dolgában a világejt se hasonlítson valamihez, ami „már volt”: épp oly jóleső, ha most, a pusztítás sikere után, akadnak, akik a fejlődés megszakított vonala mellett mennek tovább, akik nyugodtan veszik át a hasznos konvenciókat. Hogy teljes és harmónikus egyéni formálás mellett a multak öröksége is használható, azt Kozma még inkább csak jelzi s igen óvatosan, igen kevés helyen. Több, egyelőre, nem is kívánatos. Ha a forrongó iparművészet lecsillapodása után egészen természetesnek tartjuk is bizonyos konzervatívabb íz megjelenését, ez ma csupán nyugalmi vágyat jelent, bizonyos fáradságot a mindent átforgató igyekezet csillapultával s nem utolsó sorban védekezést a kontárok szemben, akik a megújulás zavarosában halásztak. A román hálószoza s az alt-deutsch ebédülő ma épp oly bűn, mint a szecesszionista, majd az anyagszerűségi jelszavak virágzása idejében volt. Enyhébb megítélés alá esnek



Kozma Lajos: Illusztráció Ady „Az úri szív dicsérete”
c. verséhez.

L. Kozma: Illustration pour un poème de E. Ady.



Kozma Lajos: Illusztráció Ady „Halálvirág a csók” című verséhez.

L. Kozma: Illustration pour un poème de E. Ady.



Geigner silhouettjei 1820-ból. Özv. gr. Szögyény-Marich Ferencné tulajdona.

Silhouettes de l'année 1820.

— elvben —, akik egyszerűen egy új, de a régít híven követő biedermeier formáit próbál-
gatják. Nem mintha igazuk volna; nem mintha
nem látnók tisztán e kor tömérdek tévedését.
Hanem, mert a szerves stílusfejlődést csak-
ugyan körülbelül a biedermeier után szakította
meg — legalább magyar és német földön —
a mult század közepének romantikája és az
első igazi bútorgyárakkal természetszerűen
kapcsolatos teljes eltévelyedés.

Kétségtelen, hogy Kozma sem idegenkedik
az egyszerűsített, klasszikus ízü empire bizo-
nyos igen jól bevált ötleteitől. S ő ama mű-
vészek közül való, akik hivatottnak lát-
szanak a stílusfejlesztés, a jó multhoz kap-
csolódó, a kívánatos jövőre reményt adó
formanyelv-kidolgozás nagy munkájára. A ví-

ziók egykori embere ma a megtettesült szí-
goruság és diszciplína. Nemrégén egyetlen
lapon egész világot befoglaló álmokat írt, ma
szinte elfeledtetni igyekezik velünk, hogy a
tervező művész a rajz segítségére szorul,
hogy a gondolatait a műhellyel közölje.

Mégis, ez az ábrázolás teszi lehetővé, hogy
a tervező valóban téralkotó, egész interiort
átfogó művész legyen s ne csupán egy-egy
részlet mestere. Művészetének és művészi
elméletének olyan pontja ez, amely — mint
bevezetésképpen céloztunk reá — megérdemli
a terjedelmesebb kitérést s a vitát is, egy
későbbi időben. Ezúttal vegyük, fogadjuk,
ahogyan élénk teszi új munkáit: izmosan,
frissen, meglepetések gyanánt, készen s meg-
ismételi újabb meglepetések ígéreteivel.

NÁDAI PÁL: SILHOUETTEK.



z amatőrök lakása falain,
az elsuhant korok imádói-
nak ablaktábláin egyre
gyakrabban jelentkezik
egy régi kedves művészet
gyermekke: a silhouette.
Fekete fürtös fejek, nemes
arcélek, imádandó orrocs-
kák a fehér papiroson,

elefántcsonton vagy pergamenen úgy köszön-
tenek, mint ollóval vágott lovagi hőstettek
nagyanyáink idejéből. És csak természetes,
hogy a mai ízlésnek, mely a művészet nagy
erőfeszítéseivel szemben kissé hitelessen, kedve
telik e játékos képecskékben, melyeknek her-
vadt illata ifjukorának finom élményeibe rin-
gatja vissza. Csak mostanában jelent meg egy

Gugitz nevű bécsi amatőr kiadásában isten tudja
hányadik csoportja ódon bécsi silhouetteképek-
nek, költőknek, akik wertheri panaszokat zeng-
tek, grófnőknek és utcai cipőkereskedőknek, a
nagyszerű Mária Lujának, Napoleon irigyelt
hitvesének és színésznőknek meg szerelmi
kalandoroknak ollóval kivágot, majd rézbe
maratott és egypár barátnak dedikált arcképe.
Egy meglevenedett biedermeier-szalón azokból
a bécsi jozefinus és Ferenc-korabeli időkből,
melyek a lírai szelídséggel, jósággal, kémkedés-
sel, félelemmel, pletykákkal és akasztófákkal
voltak tele és amelyekben sehol sem lógott a
falon, mégis odavetődött mindenüvé árnyék
gyanánt a finom korzikai fej, cserkoszorúval
körülfuttatva. A mai szemlélő számára így ezek
az árnyképek egygyé olvadtak a tizenhétedik